İSMAİL EDİZ

BALFOUR DEKLARASYONU

YAHUDİ DEVLETİNİN KÖKENLERİ

TİMAŞ TARİH

SAVAŞ SONRASINDA FİLİSTİN

1516'dan I. Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetinde kalan Filistin toprakları 1917'de İngiliz ordularının işgaline uğradı ve bu tarihten İsrail'in kurulduğu 1948 yılına kadar İngiltere tarafından yönetildi. 1917'deki işgal aynı zamanda Filistin ve Orta Doğu tarihindeki en önemli gelişmelerden birine yol açtı ve Balfour Deklarasyonu Kasım 1917'de ilan edildi. İngiltere'nin dünya savaşını kazanmasıyla Filistin açısından yeni bir dönem başladı. Savaş sona erdiğinde Filistin İngiltere tarafından işgal edilmiş, Siyonizm projesi uygulamaya konmuş ve böylece konu uluslararası bir sorun haline dönüşmüştür. Savaşın ertesinde başta İtilaf Devletleri'nin kendi aralarındaki çıkar çatışmaları olmak üzere dış dünyada meydana gelen birtakım gelişmeler Filistin siyasetini etkiledi.

Savaş sonrasında kurulan statüko çerçevesinde Filistin, Suriye'den ayrı bir idari bölge olarak tesis edildi ve İngiliz mandası altında yönetilmeye başladı. Filistin, İngiliz mandası altında düzenli olarak dışarıdan Yahudi göçü almasına rağmen İsrail'in kurulduğu döneme kadar nüfus yapısının Arapların lehine olma durumu devam etti. Bu gelişmeler

ışığında Birinci Dünya Savaşı'nın neticeleri itibariyle, binlerce yıllık geçmişe sahip Filistin tarihinin son yüz yılına damgasını vurduğu söylenebilir.

Dünya savaşının ertesinde Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan diğer halklar gibi Filistinliler de kendi bölgelerinin geleceğiyle ilgili tartışmalarla yüzleşmek zorunda kaldı. Filistin halklarını ilgilendiren en önemli gelişme Balfour Deklarasyonu'yla pratiğe dönüşme imkânı bulan Siyonizm'dir. Savaş sonrasından günümüze kadar devam eden süreçte Filistin'de ve hatta Orta Doğu'nun tamamında baskın hale gelen temel olgu Siyonizm'in bir sonucu olarak ortaya çıkan Arap-İsrail çatışmasıdır. Savaşın hemen ertesinde bu çatışmanın üçüncü tarafı ise önce işgalci sonra da mandater devlet konumundaki İngiltere'dir.

Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı neticeler Filistin için hayati önem arz etti. Savaş başladığında Siyonistler uzun zamandır arayış içerisindeydi fakat henüz uluslararası bir siyasi destek bulmuş değillerdi. Beklenen fırsat savaş sırasında İngiltere'de yaşanan kabine değişikliğiyle ortaya çıktı. Yeni başbakan Lloyd George, İngiltere'yi içinde bulunduğu durumdan kurtarabilmek için Siyonizm'i bir çıkış noktası olarak gördü. Yahudi devletinin coğrafi konumu stratejik açıdan önemli olduğu gibi, Yahudi sermayesi İngiltere'nin savaşını finanse edebilecek güce sahipti. Buna karşılık Siyonistler amaçlarına ulaşacak ve devletlerine kavuşmuş olacaktı. Bu karşılıklı beklentiler Siyonizm'in pratiğe dönüşmesi açısından uygun ortamı sağlamış oldu.

İngiltere'nin Siyonistlere verdiği destek Balfour'un Rothschild'e yazdığı mektupla açığa çıktı. Siyonizm açısından deklarasyonun öncesi ve sonrası farklı anlam ifade etmektedir.

Böylece ilk defa uluslararası büyük bir güç Siyonizm'e siyasi destek vereceğini açıkça ilan etti. Yalnızca İngiltere değil İtilaf Devletleri'nin tamamı Siyonizm üzerinde hemfikirdi. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki kâğıt üzerinde bir konsensüs olmasına rağmen hem Fransa hem de İtalya, İngiltere'yi zorlamak açısından Siyonizm karşıtlarını el altından kışkırtmış, Fransa daha ileri giderek Yahudilere yurt edindirme meselesini İngiltere'den farklı yorumlamıştır.

Deklarasyon, Filistin coğrafyasının geleceği açısından bambaşka bir dönemi ve tartışmayı beraberinde getirdi. 1917 öncesinde Siyonizm, küçük hiziplerin yürüttüğü bir hareketken Balfour Deklarasyonu ile birlikte konu uluslararası bir soruna, bir devlet projesine dönüştü. Öte yandan deklarasyonun ilanı, temelleri çok öncelere dayanan yaygın Siyonizm karşıtlığının göz ardı edilmesi anlamına geliyordu. Bu durum aynı zamanda savaş sonrasında Araplara verilen sözlerin tutulmayacağının işaretiydi. Paris Konferansı'nda Filistinli Arapları temsil edecek bir heyetin bulunmayışı, İngiltere'nin gelecek planlarının anlaşılması açısından önemlidir. Buna karşılık Şubat 1919'da Paris Konferansı'nda ilk defa İbranice olarak taleplerini dile getiren Siyonistlere sunulan bu imkân, Yahudilerin devlet konusunda her zamankinden çok daha ileride olduklarının göstergesidir.[1]

Arap halklarının İngiliz politikasının öngördüğü Siyonizm'i ve dolayısıyla bölünmeyi istemedikleri rahatlıkla söylenebilir. Araplar bu tartışmaların başladığı ilk günden itibaren iki düşünceye karşı örgütlenerek tepkilerini ortaya koydular. Halk arasında aktif politikayla uğraşanlar fazla

1 *The Times*, 1 Mart 1919.

olmasa da Arap muhalefetinin siyasal alandaki faaliyetleri yoğundu. 1917 sonrası dönemde Filistin'deki muhalif söylem, Suriye'nin bölünmesi anlamına gelen Siyonizm karşıtlığından besleniyordu. Arapların en fazla endişe ettikleri konuların başında yeni dönemde gerçekleşmesi beklenen Yahudi göçleri gelmektedir. Yerli Arap halkı, Yahudi göç dalgalarıyla birlikte topraklarını kaybetme ve hatta bölgeden sürülme endişesi taşıyordu.[2] İngiliz otoriteler azınlığın çoğunluğu idare etmesine izin vermeyeceklerine dair demagojik söylemlerle durumu geçiştirmeye çalışırken, Yahudiler süratle bölgeye yerleştirilmeye devam etti.

Ekonomik olarak fakirleşme korkusu da Siyonizm karşıtlığında önemli bir etken olarak göze çarpmaktadır. Toprak fiyatlarının düşmesi, ticaretin zaafa uğraması gibi ekonomik nedenler halkın Yahudi devletine yönelik tepkilerinde önemli rol oynadı.[3] Diğer bir konu kutsal mekânların akıbetidir. Bununla birlikte ibadet özgürlüğü sorunsalı da gündeme geldi. Özellikle Kudüs'te bulunan Müslümanlar ve Hıristiyanların kutsal kabul ettiği mekânların gelecekte Yahudi kontrolüne girme ihtimali, yerli Müslüman halkları ciddi anlamda rahatsız ediyordu. Tepkiler karşısında İngiliz yetkililer, Hıristiyanlar ve Müslümanlara sözlü olarak dinlerini özgürce yaşama garantisi vadediyordu.[4] Fakat bu çabalar genellikle başarısız olmuş, bölge halkı 1917'den sonra İngiltere'ye olan güvenini neredeyse tamamen yitirmiştir. Savaş sonrasında ortaya çıkan birçok bağımsız devlet projesine rağmen Filistin'in self determinasyon ilkesinden uzak bir yapılanmaya

2 T.N.A.,F.O. 86424/2117/44,No:197, Curzon'dan Balfour'a, 31 Mayıs 1919.
3 T.N.A.,CAB/24/125, The Situation in Palestine, 9 Haziran 1921
4 T.N.A.,F.O. 86424/2117/44,No:197, Curzon'dan Balfour'a, 31 Mayıs 1919.

tabi tutulması halk arasında İngiltere'nin adil davranmadığı izlenimini doğurdu.

20. yüzyılın başında Filistin toplumunun yalnızca yüzde onluk kısmını Yahudiler oluşturmaktadır.[5] Artan Yahudi yerleşkeleriyle birlikte Yahudi nüfusu da düzenli olarak artmıştır.[6] Balfour Deklarasyonu'na kadar birlikte yaşayan Yahudilerle Araplar arasında kayda değer bir sıkıntıdan söz edilemez. Osmanlı İmparatorluğu, Yahudiler açısından parlak bir dönemi ifade etmektedir. Dünyanın diğer coğrafyalarındaki önyargılara ve ayrımcılığa rağmen Müslümanların idare ettiği coğrafyalar Yahudiler için huzurlu birer yaşam alanı olmuştur. Yahudiler, Müslümanların kurmuş olduğu devletlerde en üst kademelerde görev almış, altın çağ sayılabilecek bir dönem yaşamışlardır.[7]

Balfour Deklarasyonu'nun ardından siyasi bir projeye dönüşen Siyonizm, bölgede yaşayan halklar arasındaki gerilimi artırmıştır. Dünyanın çeşitli yerlerinde yayın yapan Yahudi gazetelerinin söylemi, Filistin'in Arap halklarının tepkisine neden olmuştur. Bu süreli yayınların ve gazetelerin birçoğu aynı zamanda Filistin'in en ücra köşelerinde okunmakta ve bölgede yaşayan diğer toplumlar arasında tepkiyle karşılan-

5 Filistin'in zaman içerisinde Osmanlı idari sistemindeki yeri değişmiştir. 1914'teki Osmanlı nüfus sayımlarına göre Yahudilerin en fazla yaşadığı bölgelerdeki nüfus rakamları şöyledir: Suriye, 791.582 Müslüman, 10.140 Yahudi; Beyrut, 648.314 Müslüman, 15.052 Yahudi, Halep, 576.320 Müslüman, 12.193 Yahudi, Kudüs, 266.044 Müslüman, 21.259 Yahudi. Osmanlı Devleti nüfus sayımlarıyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Kemal Karpat, Osmanlı Nüfusu 1830-1914, İstanbul 2010.

6 Karpat, 2010.

7 Benny Morris, *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict*, 1881-1998, Knopf Doubleday Publishing Group 2011, chapter 1.

maktadır.[8] Savaş sonrasında Siyonistler Bern, Cenevre ve Lahey'de açtıkları ofisler aracılığıyla Avrupa çapında propaganda faaliyetine giriştiler.[9]

Bu dönemden itibaren Ortodoks geleneğe bağlı olanlar hariç diğer Yahudilerin, Siyonist fikirleri desteklemeye çalıştığı görülmektedir. Filistin'de devlet kurabilmek için önemli bir fırsat yakalayan Siyonistler, yalnızca siyasal mücadelenin yeterli olmadığı düşüncesinden hareketle ekonomik faaliyetlere ağırlık verdiler. Toprağa, gayrimenkule, fabrikalara yatırım yapan Yahudilerin bu süreçte en büyük dayanak noktaları ekonomik güçleridir.[10] Yatırımlar ve iş alanları propagandanın malzemesi olarak kullanıldı. Maddi güçlerini siyasal sonuç elde etmek için aktif olarak kullanan Yahudi sermayesi, Filistin'de birçok yatırım gerçekleştirdi. Zaman içerisinde bu tarz yatırımların giderek arttığı görülmektedir. Yahudiler, Filistin'in zenginliğe olan açlığını kendileri için fırsata dönüştürdü. Savaş sonrasında bölgenin yatırıma ve yeni istihdam alanlarına ihtiyacı vardı ve gerekli finansman imkânları onlarda mevcuttu. Bölgeye yerleşme ve devletleşme aşamasında bu imkânlar yalnızca yatırımları finanse etmek için değil, Batılı devletleri manipüle etmek için de kullanıldı. Yahudi sermayesinin İngiltere ve Amerika gibi ülkelerdeki baskınlığı, bu devletlerin hükümetlerini köşeye sıkıştırabilecek boyutlardaydı.[11]

---

8 T.N.A., F.O. 119995/1051/44A, No: 241, Allenby'dan Churchill'e, 6 Ağustos 1919.

9 Akyıldız, Ali, Kurşun, Zekeriya, *Osmanlı Arap Coğrafyası ve Avrupa Emperyalizmi*, İstanbul, 2015, s. 59.

10 T.N.A.,CAB/24/165, Herbet Samuel, Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, 25 Şubat 1924.

11 Akyıldız; Kurşun, 2015, s. 61.

Savaş, Müslüman dünyasında derin bir krize yol açtı. Fakat bu durum dünya Müslümanlarının Filistin ve Siyonizm sorununa karşı duyarlılığından herhangi bir şey eksiltmedi. Savaşın neticesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilmesi, Hindistan Müslümanları ve Arapların isteklerinin karşılanmaması, halifelik kurumunun tartışmaya açılması gibi konular Müslümanlar arasında infiale neden oldu. Üstelik Siyonizm ile birlikte kutsal yerleri kaybetme riski ortaya çıktı. Dolayısıyla çoğunluğunu Müslüman Arapların oluşturduğu Filistin kamuoyu ve diğer İslam dünyası birbirini karşılıklı olarak yakından takip ediyordu. Geniş bir Müslüman imparatorluğu olan İngiltere'nin bu sorunlara asgari düzeyde hassasiyet göstermek zorunda olması, Londra'nın Siyonizm konusundaki yumuşak karnıydı. Öte yandan, savaşın hemen ertesinde Osmanlı hilafetinin merkezi konumunda olan İstanbul'un Müslüman dünyadan koparılma düşüncesi önemli bir tepki kaynağıdır. İngilizler Halifelikle ilgili tepkilerin Filistin'e sıçramasından endişe etmektedir. Halifelik tartışmalarının yanı sıra uluslararası siyaset bağlamında Anadolu'da Türklerin Yunan orduları karşısında elde ettiği başarılar, Mısır'ın bağımsızlığı, Hindistan'daki gelişmeler, Irak'ta ve Ürdün'de kurulan Arap devletleri, Filistin'de bağımsızlık yanlısı milliyetçileri doğrudan etkilemiştir.[12]

Balfour Deklarasyonu ortaya çıkmış ve Filistin İngiltere tarafından işgal edilmişti ancak diplomasi masasında henüz çözülmesi gereken çok fazla sorun vardı. İtilaf Devletleri'nin kendi aralarında imzaladıkları gizli anlaşmaların yanı sıra bölgesel aktörlerle yürütülen görüşmelerin ortaya çıkardığı

12 T.N.A.,CAB/24/165, Herbet Samuel, Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, 25 Şubat 1924.

çok sayıda belge söz konusuydu. Tarafların sözlerine sadık kalmamaları, sorunları içinden çıkılmaz bir hale getirdi. İngiltere'nin Suriye ve Filistin konusundaki ikircikli tavrı 1919 sonrasındaki müzakere süreçlerinde daha da belirginleşti. Zaten Fransa Sykes-Picot'ta değişiklik yapılması konusunda ikna edilmiş, Musul ve Filistin İngiliz kontrol bölgesine dahil edilmişti. Ancak masadaki konular kabarıktı ve Avrupa kıtasını ilgilendiren bir müzakere sürecinde bile Orta Doğu sorunları masaya geliyor ve pazarlık konusu oluyordu.

Müzakere masalarında ortaya çıkan metinlerin karmaşası bir yana Avrupalıların zihin dünyasında ürettikleri "Doğu" algısının ortaya çıkardığı birtakım önyargılar, Filistin'in geleceğiyle ilgili sorunların sağlıklı bir zeminde tartışılmasının önünde engeldi. Balfour, Osmanlı İmparatorluğu sonrasında bölgede tesis edilecek milli devletler düzeninin işlemeyeceğini çünkü Arapların milli sınırlar içerisinde temsile dayalı parlamenter kurumlar, sorumlu hükümetler tesis etmelerinin ve şeffaf bir seçim sistemi oluşturmalarının imkânsız olduğunu düşünüyordu.[13] İngiliz dışişleri bakanı Araplardan o sırada yaygın bir düşünceye dönüşmekte olan "demokratik milli devletler" kurmasını beklemenin yanlış olduğuna inanıyordu. Bu düşüncesinin ancak Washington, Paris, Prag gibi Batı'ya dâhil olan coğrafyalara uygun olduğunu iddia eden İngiliz devlet adamı, Suriye gibi yerlerde bu değerlerin bir anlam ifade etmediğini ve kendilerine sorundan başka bir şey üretmeyeceğini düşünüyordu. Balfour gibi düşünenler, Milletler Cemiyeti prensiplerinin ancak batılı toplumlar için

13 TNA.F.O. 132187/2117/44A, No: 242, Memorandum by Mr. Balfour (Pariş) respecting Syria, Palestine, and, Mesopotamia, Ağustos 1919.

uygulanabilir olduğuna inanıyordu. Avrupalı politikacıların birçoğu, Doğu'daki milletler için aynı prensipleri hayata aktarmanın birçok sorunu beraberinde getireceğine inanmakta ve self determinasyon ilkesinin Doğu şartlarına göre yorumlamasından yanaydı.

Savaş sonrasında müzakere masalarında devam eden İngiltere-Fransa rekabeti Suriye'nin ve diğer Arap coğrafyasının şekillenmesinde etkili olmaya devam etti. Fakat Fransa bu dönemde tek başına İngiltere ile baş edecek güçte değildi. İngiltere'nin Filistin politikasının temel hedefi, doğal ve tarihsel sınırları içerisinde yer alacak bir Filistin'di. Bu bölge zaman içerisinde göçler ve ekonomik yatırımlarla birlikte Yahudi devletine dönüşebilecekti.[14] Buna karşın Suriye üzerinde siyasi ve ekonomik beklentileri olan Fransa açısından Filistin, pazarlığın en önemli parçasını teşkil etti ve sorunun her ayrıntısı itinayla değerlendirildi. Fransız devlet adamları, Siyonizm'e açıktan karşı çıkmamakla birlikte İngiltere'nin konumunu zayıflatmak ya da en azından onu güçlendirmemek adına her fırsatta bir hamle yaptılar. Birleşik bir Suriye isteyen Fransa, İngiltere'nin müttefiki olmasına ve daha önce onay vermesine rağmen aslında Siyonistlerin istediği Filistin fikrine karşıydı. Konu Osmanlı mirasının paylaşılması meselesine gelince Paris Konferansı'nda "Yüksek Konsey" olarak adlandırılan dört eski müttefik devletin hükümet başkanları birçok konuda anlaşmazlığa düştü. İngiltere, Fransa'yı Siyonizm aleyhtarı propaganda yürütmekle suçladı. Londra'nın Siyonizm konusundaki ısrarlı tavrının Araplar arasında tepki toplayacağını düşünen Fransa bu dönemde politikalarını

14 T.N.A.,F.O. 166023/50535/44A, Memorandum by Mr. Forbes Adam on France and the northern frontier of Palestine, 30 Aralık 1919.

İngiltere'nin Siyonizm konusundaki kırılganlığı üzerine inşa etti. Bu durumda halkın İngiltere yerine kendilerini veya Amerika'yı tercih edeceği ihtimalini fazlasıyla önemsemişlerdi. Nitekim Fransa'nın bu konuda yürüttüğü kara propaganda İngiltere'nin Siyonist projeye Amerika ve Fransa'dan daha fazla destek verdiği söylemine dayandırıldı. Fakat Fransa'nın Arap dünyasını etkileme çabaları sonuçsuz kaldı. Araplarla ortak bir politika takip ediyor görünmesine rağmen yerli halkın Fransa'ya bakışı olumsuzdu. Fransa'nın Filistin'i kontrol etme konusundaki istekli tavrı uzun zamandır bölge halkları tarafından bilinmekteydi. Buna karşın Paris'in Suriye'de uygulamaya çalıştığı yönetim şekli halk arasında pek rağbet görmedi. Hatta İngiltere'nin çekilmesi durumunda Filistin'in de Fransız kontrolüne girebileceği korkusu yaşayan Araplar İngiltere'yi rahatsız edecek muhalif davranışlardan kaçınıyordu.[15] Bu arada İngiltere, Fransız kara propagandası karşısında fazla rahatsız olmamış, yalnızca halka müttefiklerin tamamının Siyonizm'e destek verdiğini anlatmaya çalışmıştır. Bu dönemde aleyhte yürütülen kampanyalardan daha çok, Siyonizm'in uygulanması noktasındaki kararlılığı Arap halkına yansıtabilmeyi önemseyen Londra, Siyonizm'e karşı ortaya çıkacak ajitasyon ve tepkilerin hiçbir sonuç doğurmayacağını her defasında net bir dille ifade ederek kararlı tavrını bütün muhataplarına göstermek istemiştir.[16]

Savaşın ertesinde Filistin sorunun taraflarından biri de Suriye kralı olmak isteyen Faysal'dır. Faysal, İngiltere ile Fransa arasındaki anlaşmazlıkları kendi lehine kullanarak

15 T.N.A.,CAB/24/165, Herbert Samuel, Memorandum by the Secretary of State for the Colonies, 25 Şubat 1924.

16 T.N.A.,F.O. 86424/2117/44,No:197, Curzon'dan Balfour'a, 31 Mayıs 1919.

bu çekişmeden yararlanmak istedi. Filistin tartışmalarının içinde bulunan ve bir dönem Suriye kralı ilan edilen Faysal, savaş sonrasında bölgede önemli bir yerel aktör haline geldi. Faysal'ın idare edeceği bölgenin sınırları müzakere süreçlerinde üzerinde çok fazla tartışılan bir konuydu. Savaş sırasında İngiltere'nin kışkırtmasıyla Osmanlı Devleti'ne karşı isyan eden Faysal, bunun karşılığında Londra'nın kendi liderliğindeki Arap bağımsızlığını destekleyeceğini düşünmüştü. Fakat İngiltere açısından Faysal'ın beklentilerinin tümünü karşılamak zordur. Böyle bir durumda Fransa'nın Suriye'de kalabilmesi tehlikeye düşecektir. Diğer taraftan Fransızlarla çalışmak istemeyen Faysal yönetimindeki Suriye'de, Fransa'nın mandater devlet olarak kalması istikrarsızlık demekti.[17]

Uluslararası siyasetteki rolü bir yana Faysal'ın Filistin'in geleceğiyle ilgili tartışmalarda takındığı tavır ve ortaya koyduğu politikalar, onu Arapların yakın tarihindeki ilginç şahsiyetlerden biri yapmıştır. Öncelikli olarak Batıyla sorun yaşamamak adına onların istediği tipte bir iktidar olma yolunu tercih eden Faysal, özellikle İngiltere'nin İslam dinine karşı mesafeli tutumunun farkındadır. Dolayısıyla uluslararası çevrelerde kabul görmek adına devlet söylemini modern ve milliyetçi bir nosyon üzerine inşa etti. 3 Temmuz 1919'da Filistin'de bulunan Amerikan komisyon üyesiyle yapılan bir görüşmede Faysal, kendisine sorulan "yürütülen bağımsızlık hareketinin İslamcı fikirlerle olan ilişkisini kesip kesmeyeceği ve hareketin karakterinin İslamcı olup olmayacağı" sorusu karşısında hareketin tamamen milliyetçi-modern bir niteliğe

17 "Documents on British Foreign Policy 1919-1939", *Adriatic and the Near East*, Ser. 1, Vol. 4, June 1919, Page(s) 1276-1278.

sahip olacağını ve asla İslamcı bir karakter arz etmeyeceğini açıkça beyan etti. Bu arada Siyonizm konusunda İngiltere'nin kararlı tutumunun farkında olan Faysal, Siyonizm karşıtlarından uzak durmuş ve sık sık kendisinin muhalifler gibi düşünmediğini beyan etmek mecburiyeti hissetmiş, birçok zeminde Siyonist projeyi destekleyeceğine dair fikir belirtmiştir.[18] Her ne kadar etrafında Siyonizm'e karşı birçok kişi olsa da Faysal'ın kendisi, Siyonizm'i Fransızlara karşı bir denge unsuru olarak gördü. Nitekim Yahudi devletine karşı olmadığına dair Siyonistlere bizzat garantiler veren[19] Faysal, buna benzer bir açıklamayı 9 Eylül 1919'da İngiliz ve Fransız yetkililerle gerçekleşen bir toplantıda yaptı. Burada Suriye'nin bütünlüğüne vurgu yapan Faysal, ancak Siyonist projeyi kabul edeceğini muhataplarına bir kez daha açıkça ifade etti.[20]

18 T.N.A.,F.O. 102567/2117/44, No: 219, Albay French'den Curzon'a, 10 Temmuz 1919.

19 T.N.A.,F.O. 166023/50535/44A, Forbes Adam'ın Fransa ve Filistin'in kuzey sınırıyla ilgili memorandumu, 30 Aralık 1919.

20 T.N.A.,F.O. 128333/2117/44A, No:429, Albay Meinertzhagen'den Curzon'a, 11 Eylül 1919.

Faysal-Weizmann Anlaşması

TEXT OF THE FAISAL-WEIZMANN AGREEMENT

His Royal Highness the Amir FAISAL, representing and acting on behalf of the Arab Kingdom of HEJAZ, and Dr. CHAIM WEIZMANN, representing and acting on behalf of the Zionist Organisation, mindful of the racial kinship and ancient bonds existing between the Arabs and the Jewish people, and realising

that the surest means of working out the consummation of their national aspirations, is through the closest possible collaboration in the development of the Arab State and Palestine, and being desirous further of confirming the good understanding which exists between them, have agreed upon the following Articles:

Article I

The Arab State and Palestine in all their relations and undertakings shall be controlled by the most cordial goodwill and understanding and to this end Arab and Jewish duly accredited agents shall be established and maintained in their respective territories.

Article II

Immediately following the completion of the deliberations of the Peace Conference, the definite boundaries between the Arab State and Palestine shall be determined by a Commission to be agreed upon by the parties hereto.

Article III

In the establishment of the Constitution and Administration of Palestine all such measures shall be adopted as will afford the fullest guarantees for carrying into effect the British Government's Declaration of the 2nd of November, 1917.

Article IV

All necessary measures shall be taken to encourage and stimulate immigration of Jews into Palestine on a large scale, and as quickly as possible to settle Jewish immigrants upon the land through closer settlement and intensive cultivation of the soil. In taking such measures the Arab peasant and tenant farmers shall be protected in their rights, and shall be assisted in forwarding their economic development.

Article V

No regulation nor law shall be made prohibiting or interfering in any way with the free exercise of religion; and further the free exercise and enjoyment of religious profession and worship without discrimination or preference shall for ever be allowed. No religious test shall ever be required for the exercise of civil or political rights.

ARTICLE VI

The Mohammedan Holy Places shall be under Mohammedan control.

ARTICLE VII

The Zionist Organisation proposes to send to Palestine a Commission of experts to make a survey of the economic possibilities of the country, and to report upon the best means for its development. The Zionist Organisation will place the aforementioned Commission at the disposal of the Arab State for the purpose of a survey of the economic possibilities of the Arab State and to report upon the best means for its development. The Zionist Organisation will use its best efforts to assist the Arab State in providing the means for developing the natural resources and economic possibilities thereof.

ARTICLE VIII

The parties hereto agree to act in complete accord and harmony in all matters embraced herein before the Peace Congress.

ARTICLE IX

Any matters of dispute which may arise between the contracting parties shall be referred to the British Government for arbitration.

Given under our hand at LONDON, ENGLAND, the THIRD day of JANUARY, ONE THOUSAND NINE HUNDRED AND NINETEEN.

[*Translation*]

Provided the Arabs obtain their independence as demanded in my Memorandum dated the 4th of January, 1919, to the Foreign Office of the Government of Great Britain, I shall concur in the above articles. But if the slightest modification or departure were to be made [*sc.* in relation to the demands in the Memorandum] I shall not then be bound by a single word of the present Agreement which shall be deemed void and of no account or validity, and I shall not be answerable in any way whatsoever.

FAISAL IBN HUSAIN (*in Arabic*)
CHAIM WEIZMANN

Kaynak: George Antonius, *The Arab Awakening, The Story of the Arab National Movement*, 1939, s. 437-439.

Belge Özeti

Hicaz Arap Krallığı adına Faysal ile Siyonistler adına Wezimann, anlaşmada karşılıklı olarak ulusal özlemlerin gerçekleşmesi için işbirliği yapma konusunda istekli olduklarını ortaya koymuşlardır. Buna göre Arap Devleti ve Filistin karşılıklı iyi niyet ve anlayış çerçevesinde birbirlerinin akredite olmuş temsilciliklerinin kurulmasına ve kendisine ait topraklarda yaşamasına izin vereceklerdir. Arap Devleti ile Filistin arasındaki kesin sınırlar tarafların üzerinde anlaşacağı bir komisyon tarafından belirlenecektir. Filistin'de anayasa ve yönetim mekanizması oluşturulurken İngiltere'nin 2 Kasım 1917'deki deklarasyonunun hayata geçirilmesi için gerekli bütün önlemlerin alınması sağlanacaktır. Filistin'e en geniş anlamda Yahudi göçünün gerçekleşebilmesi için bütün gerekli önlemler alınacaktır. Dini özgürlüklere donukulmayacak, Müslümanlar için kutsal sayılan mekanlar müslümanların elinde bulunacaktır. Siyonistler ekonomik imkanları araştırmak amacıyla Filistin'e uzmanlardan oluşan bir komisyon gönderecek, taraflar sorunların çözümünde ortak ve uyumlu hareket edecek, taraflar arasındaki anlaşmazlıklarda İngiliz hükümeti hakemlik yapacaktır.

3 Ocak 1919

Siyonist lider Weizmann ile de gizlice anlaşan Faysal'ın tahta oturma yönündeki aceleci ve çelişkili tavrı İngilizleri bile şaşırtmıştır. Weizmann-Faysal anlaşmasının zamansız olduğunu düşünen İngiltere, bunun Arap dünyasında duyulmasının Faysal'ın hain ilan edilmesine yeteceği kanaatindeydi.

Bazı iddialara göre Faysal'ın para karşılığında[21] Siyonistlerle iş birliği yapması İngilizleri rahatsız etmişti. Siyonistlerle kendileri dışında uzlaşmaya varmış bir Arap lider, Londra açısından artık güvenilir olmadığı gibi politik olarak yaşama şansını da azaltmıştır. Nitekim kendi isteklerini İngiltere'ye, Fransa'ya ve Siyonistlere aynı anda dayatan Faysal'ın bu politikası İngiltere tarafından şüpheyle karşılanmış ve kendisine olan güveni azaltmıştır.

Balfour'un Dairesinde Siyonizm İle İlgili Yapılan Bir Toplantıya Ait Belge

Memorandum by Mr. Frankfurter of an Interview in Mr. Balfour's Apartment, 23 Rue Nitot, Paris, on Tuesday, June 24th, 1919, at 4.45 p.m.

Present: Mr. Balfour, Mr. Justice Brandeis, Lord Eustace Percy and Mr. Frankfurter.

Mr. Balfour expressed great satisfaction that Justice Brandeis came to Europe. He said the Jewish problem (of which the Palestinian question is only a fragment but an essential part) is to his mind as perplexing a question as any that confronts the statesmanship of Europe. He is exceedingly distressed by it and harassed by its difficulties. Mr. Balfour rehearsed summarily the pressure on Jews in Eastern Europe and said that the problem was, of course, complicated by the extraordinary phenomenon that Jews now are not only participating in revolutionary movements but are actually, to a large degree, leaders in such movements. He stated that

21 Martin Sicker, *Reshaping Palestine: From Muhammad Ali to the British Mandate, 1831- 1922*, Greenwood Publishing Group 1999. s. 143.

a well informed person told him only the other day that Lenin also on his mother's side was a Jew. Justice Brandeis stated that he had every reason to believe that this is not so and that Lenin on both sides is an upper class Russian. He continued to say that after all this is a minor matter, that all that Mr. Balfour said was quite so. He believes every Jew is potentially an intellectual and an idealist and the problem is one of direction of those qualities. He narrated his own approach to Zionism, that he came to it wholly as an American, for his whole life had been free from Jewish contacts or traditions. As an American he was confronted with the disposition of the vast number of Jews, particularly Russian Jews, that were pouring into the United States year by year. It was then that by chance a pamphlet on Zionism came his way and led him to the study of the Jewish problem and to the conviction that Zionism was the answer. The very same men, with the same qualities that are now enlisted in revolutionary movements would find (and in the United States dofind) constructive channels for expression and make positive contributions to civilisation.

Mr. Balfour interrupted to express his agreement, adding: "Of course, these are the reasons that make you and me such ardent Zionists." The Justice continued that for the realisation of the Zionist programme three conditions were essential:

First that Palestine should be the Jewish homeland and not merely that there be a Jewish homeland in Palestine. That, he assumed, is the commitment of the Balfour Declaration and will, of course, be confirmed by the Peace Conference.

Secondly,there must be economic elbow room for a Jewish Palestine; self sufficiency for a healthy social life. That meant adequate boundaries, not merely a small garden within Pa-

lestine. On the North that meant the control of the waters and he assumed that Great Britain was urging the northern boundary necessary for the control of the waters. That was a question substantially between England and France and, of course, must be determined by the Peace Conference. The southern and eastern boundaries, he assumed, raised internal British questions. Mr. Balfour assented that that was so as to the southern boundary but questioned as to the eastern boundary. The Justice added that, of course, the interests of the Hedjaz were involved, but after all, the disposition of questions between the Arabs and the Zionists was, in effect, an internal British problem. He urged on the east the Trans-Jordan line for there the land is largely unoccupied and settlement could be made without conflict with the Arabs much more easily than in the more settled portions of the North. Mr. Balfour pointed out that in the East there is the Hedjaz railroad which can rightly be called a Mohammedan railroad. The Justice replied that there is land right up to the railroad and Mr. Balfour stated that he thought that Feisul would agree to having an eastern boundary of Palestine go up to the Hedjaz railroad.

Thirdly,the Justice urged that the future Jewish Palestine must have control of the land and the natural resources which are at the heart of a sound economic life. It was essential that the values which are being and will be created because of the cessation of Turkish rule and due to British occupation and Jewish settlement should go to the State and not into private hands. Mr. Balfour expressed entire agreement with the three conditions which the Justice laid down. He then proceeded to point out the difficulties which confronted England. He narrated at length the Syrian situation and the appointment of the Inter-Allied Commission which finally

terminated in the present American Commission. Feisul was a comrade in arms with the British; he undoubtedly was of military help and by sheer force of events the British and the Arabs find themselves together in Syria. Feisul interpreted British action and British words as, in effect, a promise either of Arab independence or of Arab rule under British protection. On the other hand, are the old interests of France in Syria and the Prime Minister has given (and in Mr. Balfour's opinion, rightly given) definite word that under no circumstances will Great Britain remain in Syria. It would involve a quarrel with France which would not be healed. But Feisul prefers Great Britain to France, (at least, so he says), and all advices indicate that French rule in Syria will meet with the greatest opposition and even bloodshed on the part of the populace.

The situation is further complicated by an agreement made early in November [1918] by the British and French, and brought to the President's attention, telling the people of the East that their wishes would be consulted in the disposition of their future. One day in the Council of Four, when the Syrian matter was under dispute, the President suggested the despatch of a Commission to find out what the people really wanted. It began with Syria but the field of enquiry was extended over the whole East. Mr. Balfour wrote a memorandum to the Prime Minister, and he believed it went to the President, pointing out that Palestine should be excluded from the terms of reference because the Powers had committed themselves to the Zionist programme, which inevitably excluded numerical self-determination. Palestine presented a unique situation. We are dealing not with the wishes of an existing community but are consciously seeking to re-constitute a new community and definitely building for

a numerical majority in the future. He has great difficulty in seeing how the President can possibly reconcile his adherence to Zionism with any doctrine of self-determination and he asked the Justice how he thinks the President will do it. The Justice replied that Mr. Balfour had already indicated the solution and pointed out that the whole conception of Zionism as a Jewish homeland, was a definite building up for the future as the means of dealing with a world problem and not merely with the disposition of all [an]' existing community. Mr. Balfour stated he supposed that would be the President's line. He continued to point out the great difficulties that are now besetting Great Britain in the East, namely, the ferment in the whole Eastern world, the Mohammedan restlessness, the new Arabic imperialism and the relations with the French. Then there is also the Sykes-Picot Agreement; that is dead, but its ruins still encumber the earth. He was anxious that the Justice should know these difficulties for they all bear upon the Palestinian situation. He expressed the greatest satisfaction that the Justice was going to the East to study the problem at first hand. The Justice hoped that while he was away at least nothing would be done which would embarrass the fulfilment of the three conditions which he laid down as essential to the realisation of the Zionist programme.

Mr. Balfour then stated that he understood Justice Brandeis' request that no decision be taken as to the boundaries and the extent of control over the land in any way counter to his views until his return in about four or five weeks. He thought it was perfectly safe to give him the assurance that no decision will be taken on those matters during that time to embarrass the aims which the Justice indicated. Mr. Balfour stated that he would be either in Paris or in

London when the Justice returned and he hoped that he will report to him at once upon his return on the questions as they appear to him from a study on the spot. No statesman could have been more sympathetic than Mr. Balfour was with the underlying philosophy and aims of Zionism as they were stated by Mr. Justice Brandeis, nor more eager that the necessary conditions should be secured at the hands of the Peace Conference and of Great Britain to assure the realisation of the Zionist programme.

F. F. view of the King's convenience, and in accordance with what the Persian Foreign Minister had himself said when in London, the visit must stand for the 31st October.

Kaynak: "Documents on British Foreign Policy 1919-1939", Ser. 1, Vol. 4, (Jun 24, 1919).

Belge Özeti

Siyonizm'in Amerika'daki etkili isimlerinden olan Justice (Louis) Brandeis aynı zamanda Woodrow Wilson'un o dönemde güvendiği yargıçlardan biridir ve bir Yahudi olarak Amerikan Yüksek Mahkeme üyesidir. Yukarıdaki metin Brandeis'in Paris'te Balfour ile yaptığı görüşmenin detaylarını içermektedir ve bir bakıma Siyonizm ile ilgili olarak Amerikan görüşünü yansıtmaktadır. Belgede Justice, Siyonizm'in gerçekleşmesi için üç şartın yerine gelmesinden bahsetmektedir. Bunlardan ilk şart olan "Palestine should be the Jewish homeland and not merely that there be a Jewish homeland in Palestine" ifadesiyle belirtilen "Filistin Yahudilerin anavatanı olmalı ve bu yalnızca Filistin'de

bir Yahudi yurdu anlamına gelmemeli" ile anlaşıldığı üzere Siyonizm'in nihai hedefi Filistin'in tamamen bir Yahudi devletine dönüştürmektir. Bu ifade sürekli genişleme siyaseti takip eden İsrail'in amacını anlayabilmek açısından önemlidir. Justice'in ikinci şartı sağlıklı koşullarda devletleşebilecek Filistin'le sınırlandırılmamış bir Yahudi bölgesidir. Bu sınırlara kuzeydeki su kaynakları ve doğuda Trans-Jordan denilen bölge dahil edilmelidir. Balfour, Faysal'ın Filistin'in doğu sınırının Hicaz Demiryolu'na kadar uzanması konusunda sorun çıkarmayacağını ifade etmektedir. Justice'in üçüncü şartı gelecekteki Yahudi devletinin bölgenin doğal kaynaklarını kontrol etmesi gerektiğidir. Balfour Justice'in üç şartı konusunda da aynı fikirde olduğunu ifade etmektedir. Balfour Doğu'da kurulacak yeni statükonun belirlenmesi ve bölgenin self determinasyon ilkesine göre yeniden şekillendirilmesi yönünde çalışacak komisyonun çalışma sahasından Filistin'in çıkarılmasını istemiştir çünkü burasının nüfus oranı Siyonizm'in hayata geçirilmesine uygun değildir. Bir başka deyişle şayet Filistin'de self determinasyon ilkesi uygulanırsa Yahudi devleti kurulamaz ve dört büyük gücün onayladığı Siyonizm gerçekleşemez. Balfour, o sırada İngiltere'nin gelecekte Filistin'de Yahudilerin sayısal çoğunluğu ele geçirmesine yönelik aktif bir politika takip ettiklerini belirtmektedir.